

Religious Parties in The 1996 Elections", *Israel Affairs* 4 (1997) 1, pp. 73-102.

M. Shamir and A. Anan, "Collective Identity and Electoral Competition in Israel", *American Political Science Review* 93 (1999) 2, pp. 265-277.

מ' שלו וס' קידוש, "שמעים חברתיים בקרב מצביעים לא ערבים: ניתוח חדש", *הבחירות בישראל: 1999* (הערה 7 לעיל), עמ' 91-134.

פ' פלד, "הצלחה האלקטורלית המתמשכת של ש"ס: ניתוח על פי מודל חלוקת העבודה התרבותית", *הבחירות בישראל: 1999* (הערה 7 לעיל), עמ' 137-169.

ס"ש שטרית, "מלכוד 17: בין חרדיות למודרניות", ש"ס: אתגר הישראלי (הערה 8 לעיל), עמ' 21-22.

ג' לוי וז' אמרין, "ש"ס' להיזון התעמולתי האנטי", ש"ס: אתגר הישראלי (הערה 8 לעיל), עמ' 129.

ע' שלח, "זיכוח ראווה", *ידעות אחרונות*, 5 בספטמבר 2002.

כריקליים מכהניה חברתית, כעלי עמדות יוניות וכמי שאינם בעלי זיקה כלשהי למפלגה ציונית אשכנזית. ראו מאמר (הערה 28 לעיל), עמ' 21.

ר' ספקר, "מחירה של מהפכה", ש"ס: אתגר הישראלי (הערה 8 לעיל), עמ' 210-278.

א' אברהם, ישראל הסמויה מעיני התקשורת: הקבוצים, ההתנהלויות, ערי הפיתוח והישובים הערבים בעיתונות, ירושלים 2001.

ש' הלמן וא' לוי, "ש"ס בעיתונות הישראלית", ש"ס: אתגר הישראלי (הערה 8 לעיל), עמ' 390-424.

מ' בן שטרית, *התקשורת וה"אחר": יחסה של העיתונות הפרשנית לתנועת ש"ס בשנות התשעים*, עבודה גמר, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשס"ג.

ב' קומרלינג, קץ שלטון האחוליס, ירושלים 2001.

ש"ס: צמיחתה של קהילה ספרדית רסטורטיבית

דוד סורוצקין

פתיחה

במהלך חמש-עשרה שנים (מ-1984 עד 1999) התבססה תנועת ש"ס כמפלגה השלישית בגודלה בישראל, ועמדה במרכז הכמה הציבורית בשל עוצמתה הפוליטית ובשל פוטנציאל הגידול במספר המצביעים בעדה. למו הצלחתה הפוליטית המפתיעה של התנועה בבחירות בשנת 1984 ועד הבחירות בשנת 1996 עמדה התנועה על גרעין של ארבעה עד שישה מנרטים, בדומה למפלגות סקטוריאליות אחרות בפוליטיקה הישראלית (אגו, מפד"ל). הפריצה הגדולה של המפלגה התחוללה בבחירות בשנת 1996 ובשנת 1999; בשתייהן יחד נוספו לה אחר-עשר מנרטים. בשנות התשעים ביסס אריה דרעי את מעמדו כמנהיג הפוליטי וכאסטרטג הכלערי של התנועה, ובמקביל התבסס מעמדו של הרב עובדיה יוסף כמנהיגו של הציבור המזרחי החרדי, הדתי ואף המסורתי. ניתן אפוא לראות כי עיקר צמיחתה של ש"ס ממפלגה סקטוריאלית לכדי תנועת המונים מזרחית התחולל בשנות התשעים, וכי מלוא עוצמתה כא לידו ביטוי במחצית השנייה של העשור.

דומה שלא ניתן להפריז בדבר חלקו של אריה דרעי, המנהיג הפוליטי של המפלגה, בהישגיה בשנות התשעים. דרעי הוא ללא ספק מהאסטרטגים הפוליטיים המבריקים ומאנשי הציבור הכריזמטיים המשמעותיים ביותר שנוצרו בעשייה הציבורית בישראל. בבחירות של 2003, שבהן לא השתתף דרעי השתתפות פעילה (מלבד הצהרות המיכה שאין להמעיט בחשיבותן), צפו רבים נפילה של המפלגה, חדה אף יותר מהנפילה שהתרחשה בפועל. את אובדנם של למעלה משליש מקולות המפלגה בבחירות אלה יש לתלות בהתנהלותה המוטעית בהנהגתו של אילי ישי בתקופה שבין הבחירות של 1999 לבין הבחירות של 2003.

